

CIVILIZAȚIA TRACO-GETO-DACICĂ ȘI DACO—ROMANĂ LA GURILE DUNĂRII

dr. Ion T. DRAGOMIR

Pătrunderea succesivă a noilor populații de crescători de vite în spațiul carpato-danubiano-pontic după anul 2000 î.e.n., a contribuit în mod eficient la îmbogățirea conținutului culturilor autohtone, mai ales prin aporturi de natură tehnică referitoare la metalurgia cuprului și a bronzului, a cunoașterii carului primitiv, constituind totodată o etapă a procesului de indoeuropenizare a Europei sud-estice, fapt care a dus la cristalizarea grupei lingvistice indoeuropene a tracilor pe teritoriul de astăzi a țării noastre.¹ În orice caz, culturile autohtone ale bronzului tracic, din spațiul carpato-danubiano-pontic, încep odată cu transformările structurale social-economice și etnice care au rezultat în urma descompunerii marilor culturi eneolitice.

Toate aceste transformări radicale, relativ succint enunțate, care caracterizează începutul epocii metalelor, precum și cele de natură etnică sînt dovedite arheologic și în regiunea de sud a Moldovei.

Astfel, primii germeni ai dezvoltării societății umane din perioada de început a epocii bronzului de pe teritoriul județului Galați, sînt reprezentați arheologic de anumite așezări de tip sălaș, situate în plin șes, pe terasele înalte ale marilor ape, la Ruptura-Foltești,² în lunca Prutului și la Vinători³ pe terasa inferioară a Brateșului, precum și de o serie de necropole tumulare, cu schelete chircite cu ocră: una situată la Stoicani,⁴ pe „Cetățuia” și alta recent descoperită în cartierul „Dunărea” — Galați,⁵ pe terasa înaltă a fluviului.

În vara anului 1974, la Sendreni,⁶ pe malul stîng al Siretului, s-a descoperit întîmplător un mormînt cu ocră. Pe baza inventarului mormîntului și, îndeosebi, a vasului ceramic, cu strînse analogii în necropola de la Brăilița, sau cu alte necropole și morminte cu ocră, din Moldova și Muntenia, a fost datat în perioada timpurie a epocii bronzului.⁷

Referitor la perioada de mijloc și cea finală a epocii bronzului din sudul Moldovei s-a constatat că aici se întîlnesc două culturi materiale, cu trăsături individuale bine conturate, ce se dezvoltă de-a lungul mai multor faze, și anume: în partea de nord, adică în

zona colinară a județului, se dezvoltă comunități de caracter sedentar, cu așezări întărite și cu necropole de înhumăție aparținând culturii Monteoru, iar în zona de câmpie, cultura Noua, reprezentată de așezări de tip sălaș. Din numărul acestora cităm așezarea specifică culturii Monteoru de pe „Cetățuia” de la Poiana,⁸ com. Nicorești, situată pe terasa dominantă din stînga Siretului precum și necropola de la Balintești-Cioinagi,⁹ de pe apa Chinejii, datînd din faza finală a epocii bronzului. Ambele stațiuni arheologice sînt bine cunoscute în literatura de specialitate. În afară de acestea, amintim și cîteva descoperiri întîmplătoare. Spre exemplu, în anul 1974, pe teritoriul satului Lungoci,¹⁰ com. Fundeni, la punctul „Lutărie” pe malul stîng al Siretului, s-a descoperit întîmplător un mormînt de înhumăție, cu ocră roșu, distrus aproape în întregime. Pe baza pieselor de inventar, ne referim îndeosebi la o brățară de aur fin, ovală, circulară în secțiune, de tipul cu capetele îngroșate și neîmpreunate, în greutate de 256,34 gr. și a celor 44 de verigi circulare de aur, în greutate totală de 36,13 gr., mormîntul aparține unei tinere persoane feminine, probabil dintr-o familie de șef de trib, datat în perioada mijlocie a epocii bronzului. De asemenea, în vara anului 1965, pe malul sudic al bălții Cătușa-Galați¹¹, s-a descoperit un „sceptru-măciucă” de bazalt, simbol al puterii tribale, specific perioadei mijlocii și tîrzii a epocii bronzului. Aceeași valoare documentară o au și descoperirile de suprafață de la Rogojeni, punctul „Dealul Mare”, Mîndrești, punctul „Valea Drăgăicii” ; Hulești¹², com. Nicorești, punctul „Pleșa”, Gohor ș.a.

În perioada finală a epocii bronzului, populația autohtonă tracică evoluează în mod firesc către un alt stadiu cultural de esență locală, caracteristic culturii Noua, documentat de numeroase așezări de tip pastoral-agrar, cu locuințe semibordeie și colibe. Ne referim, în special, la cele de la Cavadinești, punctul „Rîpa Glodului”¹³ și Gîrbovăț¹⁴ comuna Ghidigeni, punctul „Zahareasca”, unde s-au întreprins săpături arheologice, precum și la alte descoperiri de natură perieghetică, existente pe teritoriul comunelor : Rogojeni¹⁵, Vădeni¹⁶, Suceveni¹⁷, punctul „Stoborăni” și Cavadinești¹⁸ la confluența pîraielor Lișcov și Horincea, Comănești, aceeași comună, la Berești¹⁹, Băneasa²⁰, Chiraftei²¹, Cuca²², Drăgușeni²³, Aldești²⁴, pe vatra satului, la Meria-Berești, pe valea Chinejii²⁵, la Puricani²⁶ — oraș Berești, în apropierea „Rîpei Fagului”, la Săseni²⁷, punctul „Rîpa Frasinului”, la Șipote — același oraș și — la Ghidigeni²⁸, la confluența Bîrladului cu pîrîul Paraschiv etc. Purtătorii culturii Noua reprezintă veritabile populații autohtone tracice, de crescători de vite și de agricultori care s-au extins pe o mare suprafață a teritoriului patriei, totalizînd un număr de 656 descoperiri arheologice, așezări și necropole²⁹.

Tot acum are loc și o puternică dezvoltare a metalurgiei bronzului, documentată de marele depozit de unelte, arme și obiecte de podoabă, de bronz, de la Băleni³⁰, în număr de 269 de piese, cel mai bogat depozit de acest fel din Moldova, precum și alte descoperiri sporadice, de seceri, culturi și lănci, de bronz, de la Șendreni³¹, Șivița³², Bălăbănești³³, Rogojeni³⁴, Țigănești ș.a.

Limitele cronologice ale culturii Noua documentată arheologic de așezări-sălașe, sezohiere pastoral-agrare, ce aparțin triburilor autohtone tracice, din spațiul carpato-danubiano-pontic, sînt fixate în perioada finală a epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului (Hallstatt), la finele secolului al XIV-lea și în secolul al XII-lea î.e.n.³⁵

În zona gurilor Dunării ultima manifestare a epocii bronzului aparține aspectului cultural Sihleanu (Pre-Babadag) care păstrează elemente de tradiție Monteoru³⁶.

Prima epocă a fierului (Hallstatt) este reprezentată în sudul Moldovei de numeroase așezări și necropole de înhumăție caracteristice celor descoperite pe „Cetățuia” de la Stoicani³⁷ și Suceveni, punctul „Stoborăni”³⁸ la Tătarca³⁹, Șendreni⁴⁰, Pleșa⁴¹, și Șivița⁴², la Brăhășești⁴³, Mîndrești⁴⁴, Stieșești⁴⁵, Bărboși⁴⁶, Galați⁴⁷ etc. *Triburile*

hallstattiene aparțin culturilor Babadag și Basarabi, reprezentând populații autohtone sedentare tracice și geto-dacice cu bogate analogii culturale în spațiul carpato-danubiano-pontic. Descoperirile de la nordul Dunării, ne referim în special la cele de la Galați, Bărboși, Poiana-Tecuci și Frumușița, punctul „Rîpa lui Trandafir,” care au dat la iveală ceramică de factură autohtonă traco-geto-dacică, în același context arheologic în care se află și ceramică antică grecească, din secolele VI—III î.e.n., confirmă pe deplin nu numai prezența elementului local, ci și existența unor relații de schimb economico-culturale ale autohtonilor cu lumea veche greacă din coloniile de la Marea Neagră: Histria, Tomis, Callatis, Tyras, Olbia, Dionysopolis și Apollonia.

Cultura și civilizația geto-dacă din a doua epocă a fierului La Tène, din sudul Moldovei, s-a format datorită dezvoltării culturilor autohtone de la sfîrșitul primei epoci a fierului sub influențele multiple ale civilizațiilor antice grecești, celtice și romane. Triburile geto-dacice se ocupau cu agricultura efectuată cu brăzdarul de fier, cu creșterea vitelor, grădinăritul, albinăritul și pescuitul, fiind în același timp și meșteri vestiți. Comerțul se făcea prin schimbul în natură și prin intermediul monedei. Descoperirile arheologice de pe terasa Brateșului ⁴⁸, din sec. IV—III î.e.n., cele de la Vinători ⁴⁹ și Cerțești ⁵⁰, locul numit „Poieni”, Săseni ⁵¹, Căuiești, punctul „Cetățuia” ⁵², Cavadinești ⁵³, punctul „Rîpa Glodului”, Berești, punctul „Bîzanu” ⁵⁴, Poiana pe Siret ⁵⁵, Rateș-Tecuci ⁵⁶, Suceveni ⁵⁷, punctul „Stoborăni” și cetățile geto-dacice de la Brăhășești ⁵⁸ și Tirighina-Bărboși ⁵⁹, reprezintă mărturii sigure multimilenare ale civilizației și culturii strămoșilor noștri geto-daci.

Înfloritoare în toate domeniile de activitate, civilizația geto-dacilor atinge apogeul dezvoltării sale în vremea lui Burebista (82—44 î.e.n.), făuritorul statului geto-dac independent și centralizat și a lui Decebal (87—106 e.n.).

În urma războaielor din anii 101—102 și 105—106, o parte din teritoriul Daciei a fost transformat în provincie romană. Romanii au cucerit un mic teritoriu și în sudul Moldovei, limitat de un val de apărare, denumit valul lui Traian, o adevărată frontieră cu drum și pază militară (limes) la nord de Galați, pe linia Tulucești-Traian, între Prut și Siret, unde au construit castellum-ul și castrul de pe dealul Tirighina-Bărboși ⁶⁰, după ce au distrus cetățuia geto-dacică. Castrul a jucat un important rol economic și strategic pentru imperiul roman la nord de Dunăre, deoarece lega Moesia Inferior cu partea de nord-est a Daciei Traiane, pe linia Siretului, a Troțușului și a Oituzului pînă la Brețcu, în Transilvania. Cercetările arheologice au precizat că în castrul de la Bărboși au staționat patru unități militare romane: — Legio I Italica și Legio V Macedonica — și două unități auxiliare — Cohors II Mattiacorum și Classis Flavia Moesica, importantă flotă militară care patrula pe Dunăre ⁶¹. În jurul zidurilor castrului roman, s-a dezvoltat cu timpul o bogată așezare civilă, unde locuiau îndeosebi veteranii căsătoriți cu femei autohtone, negustorii și meșterii care însoțeau armatele romane. În cuprinsul acestui teritoriu, la Șendreni, s-a descoperit un altar votiv cu inscripție romană ⁶². Dacă descoperirea acestui prețios altar de la Șendreni face unele referiri epigrafice cu privire la existența unui localnic romanizat, pe nume — Lucius Iulius Iulianus, căruia i se mai spunea și Rundacio —, săpăturile recente de la Tirighina-Bărboși, care au dat la iveală mai multe locuințe — bordeie și de suprafață, cu un bogat inventar arheologic daco-roman, dovedesc în mod concret, nu numai continuitatea și romanizarea treptată a autohtonilor din sudul Moldovei, ci și o palpabilă mărturie a folosirii populației geto-dacice de către romani la diferite munci sau servicii ⁶³.

În lumina recentelor săpături, s-a putut de asemenea observa că necropola așezării romane ocupă zona centrală și nord-estică a castrului, adică panta dealului Tirighina, unde s-au descoperit nenumărate morminte de înhumăție și incinerăție, în gropi simple și ru-

guri individuale. În afară de acestea, există și morminte în cavouri, cu cupolă semicirculară, din cărămidă, sarcofage, precum și morminte tumulare cu cercuri de piatră, cu ring, colective și individuale, de înhumare și incinerare, date cronologic în secolele II—III e.n., ultimele monede provenind de la împăratul Claudius II Gothicul 268—270⁶⁴.

Marea varietate a acestor tipuri de morminte birituale se poate explica prin faptul că în castrul roman Tirighina-Bărboși s-au perindat numeroase unități militare, aduse aici de către autoritatea romană din toate provinciile imperiului, având concepții și religii diferite.

Materialele care ilustrează religia din sudul Moldovei, în secolele II—III e.n., câteva și din secolul al IV-lea, se referă la: divinități romane sau greco-elenistice de mult intrate în panteonul roman (*Bacchus-Dionysos*, *Eros*, *Fortuna*, *Hercules*, *Venus*, *Aesculap* și *Hygia*); zei autohtoni a căror doctrină și formă plastică se cristalizează în timpul prezenței romane în teritoriile transdanubiene (*Cavalerul trac* și *Cavalerii Danubieni*); divinități orientale (*Mithras*, *Sol*) și în sfârșit modeste semne și chiar morminte primilor creștini⁶⁵. Așadar, cultelor și credințelor romane de la Bărboși, li se pot adăuga și semnele modeste dar sigure referitoare la prezența primilor creștini pe teritoriul de sud al Moldovei⁶⁶.

În timpul stăpînirii romane, vatra orașului Galați a fost intens locuită, fapt dovedit de nenumărate urme ale civilizației romane. De o deosebită apreciere se bucură cavoul roman, împodobit cu picturi murale, descoperit în cartierul „Dunărea”⁶⁷. De asemenea, cercetările arheologice, întreprinse în același cartier, atestă existența unei fortificații din epoca romană — a doua din sud-estul Moldovei⁶⁸. Fortificația reprezintă un „Castellum”, construit la gura văii Cătușa, cu scopul de a apăra flancul stîng al acestei văi, cel drept fiind păzit de fortificația de la Tirighina-Bărboși. Castellum-ul din cartierul „Dunărea” a fost ridicat tot în secolul al II-lea, la o dată, probabil, ulterioară celui de la Bărboși și a durat pînă la anul 271 e.n.⁶⁹ Această descoperire reprezintă o contribuție de seamă la cunoașterea procesului de romanizare din spațiul geografic de la est de Carpați, precum și la cunoașterea strategiei militare romane din această zonă.

NOTE

1. *Dictionar de istorie veche a României*, Ed. științ. și enciclopedică, București, 1976, p. 580

2. M. Petrescu-Dîmbovița și Marin Dinu, în: *Dacia* NS, 18, 1974, p. 19—72

3. Informații primite de la M. Brudiu, muzeograf principal la Muzeul județean de istorie Galați, căruia ținem să-i mulțumim și pe această cale.

4. M. Petrescu-Dîmbovița, în: *Materiale*, 1, 1953, p. 157—211; Idem și M. Dina, în: *SCIVA*, 25, 1974, p. 71—97

5. M. Brudiu, *La rădăcina istoriei — monumente ale epocii bronzului*, în: *Viața Nouă*, an XXXIV, nr. 9770, vineri 31 martie, 1978, p. 2

6. Ion T. Dragomir, *Două morminte ocromane în regiunea de sud a Moldovei*, în Muzeul Național, III, București, 1976, p. 55—56, fig. 3

7. Idem

8. Radu și Ec. Vulpe, în: *Dacia*, 3—4, 1927—1932, p. 1—253; R. Vulpe, în: *Rev. Arch.*, 23, 2, 1931, p. 1—237; Idem, în: *SCIV*, 2, 1, 1951, p. 1—179; Idem, în: *Dacia*, NS, 1, 1957, p. 1—143

9. Eugenia Zaharia, *Das Gräberfeld von Balintesti-Cioinagi und einige Fragen der Bronzezeit in der Moldau*, în: *Dacia*, NS, VII, 1963, p. 139—176.

10. Ion T. Dragomir, *Două morminte ocromane în regiunea de sud a Moldovei*, p. 53—55, fig. 1. 11. Vezi nota 1, p. 181, fig. 2/1.

12. Informații primite de la Mircea Nicu, muzeograf principal la Muzeul mixt din Tecuci, căruia îi mulțumim și pe această cale.

13. Ion T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Cavadinesti*, în: *Materiale*, VI, 1959, p. 453—463; Idem, în: *Materiale*, VII, 1961, p. 151—157.

14. Adrian C. Florescu, în *Arheologia Moldovei*, 2—3, 1964, p. 147—206; idem, în: *Dacia*, NS 11, 1967, p. 65—94; Idem, în: *Danubius*, I, Galați, 1967, p. 110—122

15. Ion T. Dragomir, *Descoperiri arheologice la Rogojeni pe valea Horincii*, în: *Materiale*, IX, București, 1970, p. 503, 510;

Idem, *Noi descoperiri arheologice de obiecte de argint și de bronz în regiunea de sud a Moldovei*, în: *SCIVA*, 1979.

16. M. Petrescu-Dimbovița, *Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui*, Galați, 1941, p. 16.
17. Ion T. Dragomir, *Așezarea neolitică fortificată din aria aspectului cultural Stoicani-Aldeni de la Suceveni*, în: *Memoria Antiquitatis*, Piatra Neamț, 1971, p. 143—144.
18. Ion T. Dragomir, *În Județul Galați pe scara timpului*, Comitetul județean Galați al P.C.R., Galați, 1972, p. 27.
19. Ion T. Dragomir, *Săpături arheologice la Tg. Berești*, în *Danubius*, I, Galați, 1967, p. 46—47.
20. Ion T. Dragomir, *Contribuții la cunoașterea aspectului cultural Stoicani Aldeni (Săpăturile de la Lișcoteanca, județul Brăila și Băneasa, județul Galați)*, în: *Danubius*, II—III, Galați, 1969, p. 53.
21. Vezi nota nr. 8
22. *Idem*
23. Vezi, *Contribuții monografice, cam. Drăgușeni, județul Galați*, Galați, 1973, p. 17.
24. N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 338.
25. *Ibidem*, p. 350
26. *Ibidem*, p. 352.
27. *Ibidem*, p. 354
28. *Ibidem*, p. 372.
29. Informații primite de la Adrian C. Florescu, de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” Iași, căruia ținem să-i mulțumim în mod deosebit și pe această cale.
30. Ion T. Dragomir, *Un nou depozit de obiecte de bronz descoperit la Băleni în sudul Moldovei*, în: *Danubius*, I, 1967, p. 89—105; *idem*, *Inventaria Archaeologica*, 4, 1967; *Idem*, *Un nouveau dépôt d'objets en bronze, découvert dans la région sud de la Moldovie*, dans *Actes du VII-e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Prague, 21—27 août 1966, p. 689—694.
31. Ion T. Dragomir, *Noi descoperiri arheologice de obiecte de aramă și de bronz în regiunea de sud a Moldovei*, în: SCIVA, 1979.
32. *Ibidem*.
33. *Ibidem*
34. *Ibidem*.
35. Dicționar de istorie veche a României, p. 107—110
36. Sebastian Morintz, *Contribuții la problemele bronzului — perioada mijlocie și cea târzie la Dunărea de Jos — Rezumatul tezei de doctorat*, București, 1978, p. 22.
37. M. Petrescu-Dimbovița, *Cetățuia de la Stănceni*, în: *Materiale*, I, 1953, p. 132—211.
38. I. T. Dragomir, *Așezarea neolitică fortificată din aria aspectului cultural Stoicani-Aldeni de la Suceveni*, p. 143—144.
39. Ion T. Dragomir, *În Județul Galați pe scara timpului*, p. 28.
40. N. Gostar, *Săpăturile și sondajele de la Șendreni-Bârboși (r. Galați)*, în: *Materiale*, VIII, 1963, p. 505—510.
41. Ion T. Dragomir, *În Județul Galați pe scara timpului*, p. 31.
42. M. Brudiu, *O descoperire hallstattiană în sudul Moldovei*, în: *Revista Muzeelor*, 4, an. V, 1968, p. 344—345.
43. M. Brudiu, *Cercetări periegetice în sudul Moldovei*, în: *Materiale*, IX, 1970, p. 518—519.
44. *Ibidem*
45. Ion T. Dragomir, *Săpături arheologice la Tg. Berești*, p. 49.
46. N. Gostar, în *Materiale*, VIII, 1963, p. 505—510.
47. Ion T. Dragomir, în: *Județul Galați pe scara timpului*, p. 30.
48. Ion T. Dragomir, *Trei morminte geta-dacice descoperite la Tulucești (jud. Galați)*, în: *Revista Muzeelor*, 2, an. VI, 1969, p. 164—166.
49. M. Brudiu, *Cercetări periegetice în sudul Moldovei*, p. 518 și urm.
50. *Ibidem*.
51. *Ibidem*
52. Ion T. Dragomir, *Săpături arheologice la Tg. Berești*, p. 49.
53. Ion T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Cavadinesti*, p. 464—469.
54. Vezi nota 55, p. 47—49.
55. R. Vulpe *Les fouilles de Poiana*, în: *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 253—351; R. Vulpe *Pirobaridava. Considerații arheologice și istorice asupra Cetății de la Poiana în Moldova de Jos*, București, 1931.
56. Ion T. Dragomir, în: *Județul Galați pe scara timpului*, p. 34.
57. Ion T. Dragomir, în: *Memoria Antiquitatis*, III, 1971, p. 144.
58. M. Brudiu și P. Păltănea, *Contribuții la istoria dacilor din sudul Moldovei*, în: *Arheologia Moldovei*, VII, București, 1972, p. 225—239.
59. N. Gostar, în: *Materiale*, VIII, 1963, p. 505—510; Ion T. Dragomir, în: *Danubius*, I, 1967, p. 184, Silviu Sanie, Ion T. Dragomir, *Continuitatea locuirii dacice în castrul de la Bârboși-Galați*, în: *Danubius*, IV, 1970, p. 135—160.
60. *Idem*.
61. N. Gostar, *Unitățile militare din castellum roman de la Bârboși*, în: *Danubius*, I, 1967, p. 107—113; Ion T. Dragomir, în: *Danubius*, I, p. 185.
62. V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman la Dunărea de Jos*, *Analele Academiei Române, Secția istorică*, seria II, tom. XXXVI, nr. 4, București, 1913, p. 106—111.
63. Silviu Sanie, Ion T. Dragomir, *Continuitatea locuirii dacice în castrul de la Barboși-Galați*, p. 140.

64. Cu prilejul săpăturilor arheologice de la Barboși, din vara anului 1978, întreprinse de către Ion T. Dragomir de la Muzeul județean de istorie Galați, în colaborare cu Silviu Sanie de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” — Iași, s-a descoperit un mormânt de înhumatie (Mr. 7 1978) cu ring de piatră în tumul, avînd un inventar deosebit de bogat, din care fac parte și trei monede romane de bronz din timpul împăratului Claudius II Gothicul (268—270).

65. Silviu Sanie, Ion T. Dragomir, *Aspecte ale coabitării dacilor și romanilor în sudul roman al Moldovei*, Comunicare susținută la cel de al

II-lea Congres Internațional de Tracologie de la București, 4—10 septembrie 1976.

66. Silviu Sanie și Ion T. Dragomir, *Începuturile creștinismului în sudul roman al Moldovei*, în: *De la Dunăre la Mare*, Arhiepiscopia Tomisului și a Dunării de Jos, Galați, 1977, p. 117—122.

67. M. Brudiu, *Un cavou roman descoperit la Galați*, în: *SCIIVA*, tom. 27, nr. 1, București, 1976, p. 85—96.

68. M. Brudiu, *O fortificație romană în vatra Galaților*, în: *Viața Nouă*, an XXXV, nr. 10110, duminică 6 mai, 1979, p. 2.

69. *Ibidem*.